

معلم ثانی - فارابی

-۰-

در میان همه اروپای مادی یکدمسته از دانشمندان و شرق شناسانی پیدا شده اند که توجه مخصوصی بآثار شرق داشته و حقایق دانش و دین را بهر لباس و یا هرزبانی بوده دریافت کرده و برای استفاده همگان نشر داده اند چنانکه بسیاری از تألیفات معلم ثانی را به چاپ رسانده اند .

شتاینشیدین - شرق شناس دانشمند در سال ۱۸۶۹ میلادی از طرف فرهنگستان لنین گراد مأمور تألیف کتاب بزرگی در وصف مؤلفات فارابی گردید . کتاب مدنیه فاضله درلیدن از بلاد هولاند در سال ۱۹۰۰ بنام (مقاله فارابی در مثل اعلا در دولت) به چاپ رسید که بهترین چاپ آن کتاب نفیس بشمار میرود ، گمانیکه سر و کاری باین گونه تحقیقات علمی دارند مبدانند که قدیمترین اثری که از معلم ثانی در اروپا انتشار پیدا کرده در اثر نشر کتابهای حکمای اندلس در غرب می باشد و دانشمندان اندلس تا اندازه در تحت تأثیر فلسفی معلم ثانی قرار گرفته و نام او را به عظمت یاد آوری کرده اند .

دیگر تأسیس دانشکده در شهر نابولی از طرف فردریک دوم در سال ۱۲۲۴ میلادی است که کتابهای فلسفی اسلامی را از هر کجا بدست آورده و ترجمه به لاتینی نمودند و معلم ثانی کم کم در غرب مشهور شد ، دیگر تألیف و انتشار کتب تاریخ فلسفه چند مانند (تاریخ فلاسفه تألیف شرق شناس دانشمند بویر هلندی و کتاب بسیار نفیس (اندیشه اسلام و عرب و جایگاه آن در تاریخ) تألیف دانشمند محقق و شرق شناس و اولبری انگلیسی و کتاب (مفکرین اسلام) تألیف بارون کاردی فیوکس فرانسوی و کتاب (خلاص فلسفه عرب و یهود) تألیف استاد

مونک و غیره که هر کدام باندازه اطلاعات خود از معلم ثانی یادآوری کرده‌اند و هر گاه فراغتی بدست آید ممکن است سلسله مقالاتی در تحت عنوان «فقوذعلمی اسلام در غرب» به پیشگاه خوانندگان ارمغان تقدیم شود

فارابی آراء و عقاید فلسفی مستقلی از خود بیادگار نگذاشته و کتاب آراء اهل مدینه فاضله او را میتوان صورت مصفوفه از کتاب جمهوریت افلاطون دانست (شاید عقاید و آراء مبتکرانه معلم ثانی در خلال سطور مؤلفاتش پوشیده باشد) فارابی را در حقیقت میتوان ناشر حکمت یونان در بلاد شرق دانست سیر فلسفه و اخلاق و دیانت از دیرترین زمانها که بشر بخاطر دارد تا کثون برای يك مقصد اساسی است و آن عبارتست از ایجاد جمعیت فاضله که از پستی به ارتقاء معنوی نایل گردد بدین جهت آراء و عقاید معلم ثانی در مدینه فاضله و افلاطون در شهرستان خوش بختی در کتاب جمهوریت و مانند اینها اندیشه های شیرین و گوارائی میباشد ، نیک و بد با يك سرعت در روی زمین پراکنده و پیش میرود تا آنکه مشیت ازلی بر آن قرار گیرد که نیکی تمام جهانرا فرا گرفته و زشتی نیست گردد و بقول خدا پرستان گرك و میش از یکجوی آب بیاشامند .

چیزیکه بگواهی تاریخ ثابت شده در میان راهبران این گونه افکار پیشوایان آسمانی که برگزیده بزدانی هستند بهتر توانسته اند هدف مطلوب را برای جمعیت بشری بدست آورده و مردم را پرورش دهند تا فلاسفه و آموزگاران اخلاقی که کمتر اندیشه های آنان از میان سطور کتابها و دانشکدهها بیرون تجاوز کرده و بجهانبیان رسیده است .

مؤلفات فارابی

- ۱- الالفاظ والحروف ۲- صناعة الكتابة ۳- کلام فی الشعر والقوافی
- ۴- کلام فی اللغات ۵- کتاب الکنایة ۶- المختصر الصغیر فی المنطق : علی طریقه

- متكلمين ٧- المختصر الاوسط في القياس ٨- المختصر الكبير في المنطق ٩- المدخل
في المنطق ١٠- التوطئة في المنطق ١١- القياس الصغير ١٢- مختصر جميع الكتب
منطقية . ويسمى جوامع كتب المنطق ١٣- اقاويل النبي (ص) اشارة هائي در
منطق ١٤- اصناف الاشياء البسيطة التي تنقسم اليها القضايا في جميع الصنابع
قياسية ١٥- احصاء القضايا والقياسات المستعملة في الصنابع القياسية ١٦- البرهان
١- شروط القياس ١٨- شرايط البرهان ١٩- شرايط اليقين ٢٠- من له
سببة الى صناعة المنطق ٢١- الجدل ٢٢- ادب الجدل ٢٣- المواضع المنتزعة
من الجدل ٢٤- المقدمات ٢٥- المحصص ٢٦- القياسات التي تستعمل ٢٨- الخطابة
ر ٢٠ جلد ٢٨- المعالطون ٢٩- المواضع المفلطة ٣٠- اكتساب المقدمات
المواضع او التحليل ٣١- المواضع المنتزعة من المقالة الثامنة في الجدل ٣٢-
مقدمات المختلطه من وجودي وضروري ٣٣- صدر الكتاب الخطابة ٣٤- غرض
مقولات ٣٥- حاشيه بر (انالوطبقا الاولى) ارسطو ٣٦- شرح برهان ارسطو
طريق حاشيه كه براي شاگردش ابراهيم از عدي در حلب گفته ٣٧- شرح
خطابه ارسطو ٣٨- شرح مقاله دوم و هشتم از جدل ارسطو ٣٩- شرح مقاله
ارسطو ٤٠- شرح قياس ارسطو (شرح بزرگ) ٤١- حاشيه بر كتاب قياس
٤٢- شرح موارد مشكله كتاب (تأليف فوريباس) ارسطو بطور حاشيه ٤٣- شرح
عبارت ارسطو ٤٤- املاء في المعاني « ايساغوجي » ٤٥- شرح ايساغوجي
فوريبوس ٤٦- شرح (باريمينياس) ارسطو ٤٧- مختصر باريمينياس ارسطو ٤٨-
رد علي ابن الراوندي : في ادب الجدل ٤٩- شرح المستغلق للمصدره ٥٠-
مقاييس ٥١- المدخل الى الهندسة الوهمية : مختصر ٥٢- المغالبي والعجون
٥٣- الموسيقى الكبير كه براي وزير جعفر محمد بن ابوالقاسم كرخي تأليف
كرده ٥٤- احصاء الايقاع ٥٥- كلام في النقلة : مضاف الى الايقاع ٥٦- كلام
الموسيقى ٥٧- كلام في الروبائ ٥٨- حاشيه بر نجوم ٥٩- كلام در حرركت

دائمی فلك ۶۰ - رساله در نجوم ۶۱ - مقاله اول و پنجم اقلیدس ۶۲ - مقال
 فی الجهة التي یصح علیها القول باحكام النجوم ۶۳ - كلام فی الخلاء ۶۴
 النوامیس ۶۵ - التحیل والنوامیس ۶۶ - جوامع « کتاب النوامیس » افلاطون
 ۶۷ - القوة المتناهية و غیر المتناهية ۶۸ - حاشیه بر کتاب قوه ۶۹ - شرح کتاب
 مجسطی ۷۰ - شرح کتاب مقياس ارسطو ۷۱ - شرح سماح ۷۲ - شرح سما
 العالم ارسطو ۷۳ - شرح آثار علوی ارسطو ۷۴ - اجوبه در معنی ذات
 معنی جوهر و معنی طبیعت ۷۵ - حاشیه بر گفتار ارسطو ۷۶ - سماح طبیعی
 ۷۷ - الخیر والمقدار ۷۸ - الموجودات المتغيرة : الموجود بالكلام الطبيعي
 ۷۹ - جزء ما لا يتجزء ۸۰ - كلام در جوهر ۸۱ - كلام در اعضاء حیوان
 ۸۲ - گفتار در اثبات کیمیا ۸۳ - جوامع السياسة ۸۴ - آراء اهل مدینه فاضل
 ابتداء تألیف این کتاب در بغداد شد و پس از رفتن بشام در آخر سال ۳۳۰ آ
 را پایان رسانید در آخر سال ۳۳۱ تجدید نظری در آن نموده و فصولی برای
 آن قائل گردید و بعضی درخواست کردند که فصلی در معانی آن قرار بدهد و در
 سال ۳۳۷ در مصر این قسمت را انجام داد.

۹۰ احصاء العلوم : این کتاب تقیسی نام تمام است و یک نسخه از آن در کتاب
 خانه استاد معظم آقای شیخ الاسلام زنجانی و نسخه هم در کتابخانه مرحوم آیه الله
 شریعت اصفهانی در نجف موجود است.

چنانکه اشاره شد بیشتر این رساله ها و سایر مؤلفات معلم ثانی
 که در زوایای گمنامی مانده بطور حاشیه و خلاصه می باشد و بهترین چاپ های
 آن چاپ مصر و حیدرآباد دکن است و نسخه های تقیسی از مؤلفات فارابی
 در کتابخانه آقای شیخ الاسلام زنجانی در زنجان موجود است.

اینها خلاصه بود از شخصیت فارابی و ممکن است در آینده مطالعات
 بیشتری در پیرامون این معلم عالی مقدار شرق بشود. - پایان
 مرتضی مدرس چهاردهی

يك غزل از مجلسي اول

ارباب سیر و رجال در وجه تسمیه مجلسی اول و دوم «محمدتقی- محمد باقر مؤلف ومفتی مشهور اسلامی در عصر صفوی» اختلاف کرده اند. منته می نویسند چون مجلسی اول شاعر بوده و تخلص شاعرانه او مجلسی بود. این سبب بنام مجلسی مشهور شده. در کتابهای تذکره و رجال اشعاری از مجلسی اول ثبت نشده تا معلوم شود که این نسبت درست و یا نا درست است. در چند سال پیش نویسنده این سطور در یکی از جنگهای متفرقه که مجموعه بود. کلمات قصار فارسی؛ عربی؛ ادعیه و در سال ۱۳۳۸ در بمبئی چاپ شده. در غزل زیر را دیدم که بنام مجلسی اول ثبت است و چون درجائی بنام کسی نگردیده نشده برای اثبات شاعری مجلسی اول و برای آگاهی خوانندگان باذوق نك بمجله ارمغان تقدیم میشود.

مرتضی مدرسی چهار دهی

غزل

شد قدح کش از خم عشق آرزوی ما / بر دوش میکشند ملایک سبوی ما
 بلبلان گلشن عشقیم دور نیست / گر گوش چرخ گرشود ازهای وهوی ما
 بریم حالتی زمجبت که لطف دوست / هر دم دری ز غیب گشاید بروی ما
 روی ما که باک کند گرد معصیت / گر ابر مغفرت نهدد شست و شوی ما
 طی راه عشق بتان مجلسی خوشیم / کاخر جای میرسد این جستجوی ما

آثار معاصران

گلبلانک امید

و شاحوانی و دور نشاط و عشق و امید / کنار سبزه آب جوی و زیر سایه بید
 دور کوه نمایان، به پیش آب روان / بگوش ناله نای و بچنگ جام نیبید
 اط می بمیان یار مهربان بکنار / زدست هجر شکایت ز وصل گفت و شنید

در این هوس گذراندن میان بیم و امید
 ز لطف باد بهاری نمیتوان گنجی
 نظر بهره چه فکندم بروی من خندید
 ز بسکه باد بهاری نشاط بخش وزیر
 که سر زحیب بر آورد پیرهن بدریغ
 گل از دریچه چشم هزار باید دید
 بشکر آنکه ز گل میدهد بقیه نوی
 بسا بساط که دست اجل بغم بر چید
 دل فسرده و جان نژند و موی سپید
 که سر بر آرزو خواب گران سپیده دم
 بدان مقام رسیدن که هیچکس نرسید
 نسیم در خور مرگند مردم نومیسد
 شیراز آغاز فروردین ۱۳۱۹ علی نسیم (صدارت)

هوای بوسه بسر دست شرم دامنگیر
 تو چون خانه نشینی که همچو غنچه پوست
 چنان نسیم طربناک میوزد که بدشت
 چنار کف زد و سرو از طرب برقص آمد
 نسیم صبح ندانم بگوش غنچه چه گفت
 بچشم عشق در آید هزار چندان حسن
 چو گل شکفته و مانند لاله خندان باش
 فکن بسایه بیدی بساط عشرت و نوش
 شناس قدر جوانی که جای آن گیرند
 سپید گشتن مو ترجمان این سخن است
 توان به نیروی امید و دستگیری عزم
 بهیچ حال مده رشته امید از دست

شیراز آغاز فروردین ۱۳۱۹ علی نسیم (صدارت)

غزل

فروهل عالم بستی به چستی سوی بالا شو
 بقاف قرب عشق دوست هم پرواز عقاشو
 دمی بر ساحت میخانه از بهر تماشا شو
 بهرا که بهر ابرص معالج چون مسباحشو
 بزنی آخر پروبالی پیام چرخ میناشو
 مقام ای مع الله را ز روی صدق داراشو
 ز تخت خسروی بگذر غلام شاه بطحاشو
 قدم در طور جان نه خرمشیا چو موسی شو
 چو مجنون پای بند طره طرار لیلی شو
 مهین متخلص (بهری)

بیای مرغ دل بگم ز قید بال و پرواز شو
 زبان بر بنداز گفتن بیوش از شش جهت دیده
 اگر خواهی شوی آگه ز شور باد و وحدت
 بیخشندت اگر جامی از آن صهبای جان پرور
 الا ای مرغ لاهوتی اسیر این قفس تا کی
 ز اخلاق و صفات بد ز روی معرفت بگذر
 بنه سر در بیابان فنا چون زاده ادهم
 بی دیدار نور او که با عین الیقین بینی
 تورا گری ربا سودای عشق او بسر باشد